

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТНК У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Хамандрик Х.С.

Науковий керівник: Вдовиченко Л.Ю., канд. екон. наук
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Україна, Миколаїв
kristinator17@gmail.com

***Анотація.** У доповіді представлено особливості транснаціональних корпорацій (ТНК) у світі на основі розглянутих підходів до визначення сутності поняття «ТНК». Охарактеризовано потребу в дослідженні впливу діяльності ТНК на розвиток національної економічної системи. Обґрунтовано позитивні та негативні чинники функціонування іноземних ТНК в Україні. Висвітлено основні підходи до вдосконалення державного регулювання ТНК.*

***Ключові слова:** ТНК, транснаціоналізація, глобалізація, світова економіка, національна економіка.*

Вступна частина. На сучасному етапі суспільного розвитку важлива роль в економіці кожної країни та світу загалом відводиться ТНК. Світова та національна економіка потребує функціонування таких інституцій, як ТНК, оскільки більшість економік отримує значну підтримку з їх боку у вигляді інвестицій, податків, робочих місць тощо.

Серед зарубіжних і вітчизняних вчених є чимало авторів, які комплексно досліджують ТНК у сучасних міжнародних інвестиційних процесах. Особливої уваги заслуговують праці таких вчених, як П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин [1], О.І. Рогач [2] та ін. Функціонуванню ТНК присвячена й велика кількість звітів ООН, СОТ, МВФ, Конференції ООН з торгівлі та розвитку. Незважаючи на значну кількість наукових робіт, проблема впливу ТНК на національну економіку, особливо на економічний розвиток України, залишається малодослідженою.

Ціль роботи полягає у дослідженні економічної політики ТНК у сучасних міжнародних інвестиційних процесах та виявленні наслідків впливу діяльності ТНК на економіку України.

Основна частина. Одним з основних джерел глобалізації є транснаціоналізація. Рушійною силою транснаціоналізації є ТНК, які одночасно виступають й результатом інтернаціоналізації. Так, О.І. Рогач [2] вважає, що транснаціоналізація – це процес посилення світової інтеграції в результаті глобальних операцій ТНК, в межах якої значна частина виробництва, споживання, експорту, імпорту й доходу країни залежить від міжнародних центрів за межами держави. Згідно з А.Г. Мовсесяном і С.Б. Огнівцевим [3], транснаціоналізація – це процес перенесення частини відтворювальних процесів з однієї країни в іншу (інші) за допомогою прямих іноземних інвестицій, до яких, на відміну від портфельних, відносять інвестиції, зроблені за кордон з метою організації філій або встановлення контролю над іноземними компаніями, що стають залежними. Ці інвестиції здійснюються переважно ТНК, які є основою транснаціоналізації.

При цьому, сформулювати однозначне визначення дефініції «ТНК» вкрай важко з огляду на те, що їх організаційна структура дуже часто змінюється, пристосовуючись до змін у міжнародних економічних відносинах. Звичайно, є альтернативні теорії, які описують виникнення й феномен ТНК з різних сторін, їх недоліки та переваги, а також моделюють подальшу трансформацію ТНК. Відповідно до цих теорій відмінними рисами функціонування ТНК є: 1) географічна диверсифікація підприємства в глобальному масштабі; 2) диверсифікація діяльності та виробництва в різних сферах; 3) долучення у світовій спеціалізації та об'єднання підприємства.

Спеціалізація та кооперування поширилися на науково-технічні дослідження. Так, американська корпорація «ІВМ» має лабораторії в країнах по всьому світі. Якщо

підприємства однієї ТНК розміщені в різних країнах, то їх спеціалізація та кооперування розвивають внутрішньо корпоративний обмін, який нині становить 1/3 міжнародного торговельного обігу [1]. Щодо галузі капіталовкладень та науково-дослідних робіт, то ТНК здійснюють тут динамічну політику: встановлюється контроль над зовнішньою торгівлею, охоплюються до 90% прямих інвестицій з-за кордону; ТНК сьогодення активно проникають у високотехнологічні галузі.

Останнім часом у структурі ТНК відбуваються вагомі зміни, головні з яких тісно співпрацюють зі втіленням комплексної стратегії, заснованої на глобальному підході, який передбачає оптимізацію результату не для кожної окремої ланки, а для об'єднання в загальному розумінні.

Регіональні системи управління розділяються на три основні види [1]:

1) Головне регіональне управління, що відповідальне за всі види діяльності ТНК у відповідному регіоні, наділено всіма правами з координації та контролю діяльності всіх філій у відповідному регіоні (наприклад, головне регіональне управління американського концерну «General motors», розташоване в Сінгапурі, щодо координації діяльності філій в Азії та Океанії).

2) Регіональне виробниче управління, що координує діяльність підприємств за відповідним виробничим ланцюжком, підпорядковано безпосередньо головному регіональному керуванню ТНК та націлено на розвиток ефективних видів виробництва, нових моделей та товарів (наприклад, корпорація «Hewlett-Packard» на початку 90-х років ХХ ст. з цієї причини перемістила свої виробничі управління зі США в Європу).

3) Функціональне регіональне управління, що забезпечує специфічні види діяльності ТНК, зокрема збут, постачання, обслуговування споживачів після продажу їм товару, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, відповідає за результати діяльності всіх відповідних структур у регіональному або глобальному аспекті.

Таким чином, ТНК в усе зростаючому ступені перетворюються на двигуни економічного росту, оскільки вони створюють найкращі умови для розкриття можливостей підприємництва, розвитку передової технології та зростання кваліфікації робочої сили. ТНК виступають одним з найважливіших чинників прискорення розвитку приймаючих держав та регіонів, оновлення інфраструктури, забезпечення зайнятості та вирішення соціальних проблем. Ґрунтом для зміцнення конкурентоспроможності національних економік, підвищення навичок, введення прогресивних технологій є матеріальні та нематеріальні активи ТНК.

Сучасна економіка характеризується великомасштабними операціями ТНК, що переважно виявляється через зростання кількості материнських компаній, а також їх закордонних філій. За останні два десятиліття обсяг та темпи зростання світових валових інвестицій в основний капітал були вдвічі меншими, ніж прямі іноземні інвестиції. Мережа філій ТНК по всьому світі розростається досить швидкими темпами, адже нині близько 80% світових платежів пов'язані з внутрішніми трансакціями ТНК. Про зростання масштабів транснаціоналізації світової економіки свідчить те, що сума внутрішнього та зовнішнього нагромаджених обсягів прямих іноземних інвестицій досягла 1/5 світового ВВП, експорт закордонних філій ТНК становить 1/3 світового експорту, а ВВП, вироблений за рахунок закордонних філій, складає 7% світового ВВП [2].

Основна маса транснаціональних фірм розташована в країнах з ринковою економікою, але у зв'язку зі збільшенням масштабів поширення ТНК до процесу транснаціоналізації долучаються фірми країн з нижчим рівнем економічного розвитку. Такі країни, як Німеччина, Франція, Японія, США, Велика Британія, є основним місцем розташування більш ніж половини материнських ТНК. На ці країни припадає також 2/3 сукупного вивозу прямих іноземних інвестицій. На території промислово розвинутих держав розміщено близько 46% усіх філій ТНК, тоді як у країнах, що розвиваються, їх 42% [2].

Відповідно до даних ООН нині у світі налічується понад 65 тис. ТНК, які мають філії у 850 тис. закордонних компаній, а загальний штат працівників становить близько 74 млн. осіб [4].

Про ступінь впливу ТНК можна говорити, виходячи з питомої ваги активів, інвестицій, рівня технологічності виробництва. Наприклад, за останні два роки питома вага зарубіжних філій ТНК Німеччини зростає у 2 рази. ТНК США, Японії розмістили за кордоном 1/3-1/4 своїх активів. Прямі інвестиції як форма вивозу капіталу ТНК перевищує 3 трлн. дол. [2].

Однак сьогодні серед українських компаній важко знайти ТНК, що відповідають критеріям ООН (річний обіг перевищує 1 млрд. дол., наявність філій у 6 країнах, частка зарубіжних активів складає 25-30% у загальній вартості всіх активів компанії, 1/3-1/5 всього обігу компанії становить реалізація за межами країни-резидента) [2; 4].

Отже, ТНК беруть безпосередню участь в перезавантаженні економіки країн-реципієнтів, глобальних процесах переділу світового ринку. Проте необхідно відзначити, що разом з позитивними сторонами функціонування ТНК у системі світового господарства існує їхній негативний вплив на економіку тих країн, де вони функціонують. Так, можна виділити позитивні й негативні чинники ТНК в Україні, які значно впливають на економіку країни (табл. 1).

Таблиця 1. Чинники впливу ТНК на економіку України
(систематизовано автором на підставі [1; 2; 4])

Позитивні чинники		Негативні чинники	
Чинник	Наслідки	Чинник	Наслідки
Вдосконалення промислової бази України.	Функціонування іноземних компаній на території України мотивує до побудови нових підприємств, оновлення або розширення вже наявних.	Застосування, здебільшого, ТНК української економіки як сировинної бази.	Передача вітчизняним партнерам не відповідних їхньому рівню розвитку технологій із суворими обмеженнями на продаж.
Запровадження інновацій в Україні.	Імпорт різноманітних технологій до України сприяє експортному розвитку, вдосконаленню продукції, зростанню конкурентоздатності на світовому ринку. Надходження товарів та послуг з інноваційними характеристиками заохочують до пристосування під кон'юнктуру ринку українських товаровиробників. За конкретних обставин новітні технології покращують робочий процес працівників та екологічну ситуацію в Україні.	Функціонування бізнесу у видах економічної діяльності, які є вигідними не для економіки України, а для міжнародних компаній.	Недостатній рівень інвестицій в інші види економічної діяльності, що є досить важливими для української економіки.
Підтримка реструктуризації економіки.	Діяльність міжнародних компаній, які розташовані на території України, спонукала до перероблення	Хибний вплив соціальної відповідальності ТНК в Україні.	Порушення прав національної робочої сили та використання

	видів економічної діяльності в її структурі. Перш за все, великого піднесення набули сектори економіки, які перебували у сферах харчування та тютюнової промисловості, торгівлі, фінансів, енергетики, а також телекомунікацій, тобто галузі зі швидким обігом капіталу та забезпеченими ринками збуту.		недоліків українського законодавства у сфері охорони довкілля тощо.
Зміцнення процесів інтернаціоналізації та глобалізації.	Діяльність ТНК в Україні схиляє до активізації приєднання вітчизняної економіки до світових процесів та виходу на новітні ринки товарів та послуг.	Уникнення ТНК сплати податків шляхом внутрішнього переливу капіталу в країні з нижчим рівнем оподаткування. Спроможність ТНК впливати на ціноутворення в Україні.	Це призводить до поглинання або банкрутства вітчизняних виробників, а також робить залежною українську економіку від діяльності міжнародних компаній.

Виходячи з вищезазначеного, залучення ТНК в Україну та оптимальний розподіл прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності можливі лише за умови покращення інвестиційного клімату в країні. Вирішення поставленого завдання має включати такі заходи:

1) Подолання бюрократичних бар'єрів та корупції, що дасть змогу забезпечити чітке правове поле інвестиційної діяльності.

2) Впровадження податкових та митних пільг, дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик дозволить не тільки залучити додаткові іноземні інвестиції, але й стимулювати іноземні компанії розвивати пріоритетні для української економіки види економічної діяльності. Водночас існує необхідність створення таких умов, які б не обмежували можливості вітчизняних виробників внаслідок отримання певних преференцій іноземними компаніями.

3) Макроекономічна та політична стабільність гарантовано впливатиме на імідж України як інвестиційно привабливої країни.

4) Підвищення рівня життя громадян України приведе до зростання попиту на товари й послуги іноземних компаній та спонукатиме їх до розвитку промислових підприємств на території держави.

Основні підходи до вдосконалення державного регулювання ТНК: принцип взаємодії (взаємодія органів влади щодо регулювання діяльності ТНК); принцип консолідації (створення єдиного механізму, що регулює діяльність у комплексі, яка загалом покликана сприяти розвитку ТНК); принцип стратегічного розвитку (застосування програмно-цільового методу державного регулювання); принцип конкурентних переваг (забезпечення конкурентоспроможності економіки); принцип економічного динамізму (сприяння розвитку економіки загалом та її об'єктів зокрема).

Сьогодні на території України діє понад 30 ТНК [5], тому державне регулювання їх діяльності є вкрай важливим. Не менш важливим сьогодні є й розвиток вітчизняних ТНК, а дієве державне регулювання їх діяльності має стати пріоритетним напрямом економіки України, що посилить конкурентоспроможність держави на міжнародному рівні.

Висновки. 1. Під ТНК розуміється масштабне об'єднання, що використовує у своїй діяльності міжнародний підхід, передбачає формування й ефективний розвиток міжнародного виробничо-збутового, торговельного та фінансового комплексу з єдиним центром прийняття рішень в країні базування, а також філіями, представництвами та дочірніми компаніями в інших країнах.

2. ТНК відіграють важливу роль на сучасному етапі розвитку світового господарства. Вони безпосередньо впливають на економіку країн-реципієнтів, прискорюють інтернаціоналізацію господарського життя та інновації. Залучення прямих іноземних інвестицій надає країні доступ до фінансових ресурсів ТНК, а також спрощує інтеграцію до світових економічних процесів, доступ до зовнішніх ринків.

3. До позитивних наслідків діяльності ТНК в Україні віднесемо збільшення податкових надходжень до бюджету, зменшення безробіття та підвищення кваліфікації робітників. Негативними ж наслідками є такі, як встановлення з боку ТНК виснаження природних ресурсів, що приводить до значних проблем з екологією, маніпуляції в ціноутворенні, відтік капіталу, перерахунок прибутку в промислово розвинуті країни. Для того, щоб країна була захищена від негативного впливу іноземних ТНК, необхідне державне сприяння створенню конкурентних переваг провідних галузей національної економіки на зовнішніх та внутрішніх ринках шляхом створення вітчизняних ТНК.

4. Можна стверджувати, що зростання кількості компаній, що належать до ТНК, є позитивним явищем, тому необхідно покращувати інвестиційний клімат для залучення капіталовкладень. Виходячи з того, що в Україні діє достатня кількість ТНК, державне регулювання їх функціонування є вкрай необхідним. Розвиток вітчизняних ТНК є перспективою для покращення економічного стану в Україні, а державне регулювання відіграє одну з основних ролей в цьому процесі.

REFERENCES

- [1] Куцик П.О. Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : [монографія]. / П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин. – Львів: Вид-во ЛКА, 2015. – 594 с.
- [2] Сучасні тенденції міжнародного руху капіталу : [монографія] / За ред. О.І. Рогача. – К.: «Центр учбової літератури», 2019. – 269 с.
- [3] Мовсесян А.Г., Огнєвцев С.Б. Мировая экономика : [учебник] / А.Г. Мовсесян, С.Б. Огнєвцев. – М. : Финансы и статистика, 2016. – 656 с.
- [4] World Investment Prospects Survey 2009-2011, UNCTAD/DIAE/IA/2009/8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unctad.org/>.
- [5] Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Khamandryk K.S.

TNC's economic policy in modern international investment processes

Abstract. The report presents features of multinational corporations (TNC's) in the world based on the approaches considered to define the essence of the term «TNC's». The need to study the impact of TNC's activity on the development of the national economic system is characterized. The positive and negative factors of the functioning of foreign TNC's in Ukraine are substantiated. The main approaches to improving the state regulation of TNC's are highlighted.

Keywords: TNC's, transnationalization, globalization, world economy, national economy.

Хамандрик К.С.

Экономическая политика ТНК в современных международных инвестиционных процессах

Аннотация. В докладе представлены особенности транснациональных корпораций (ТНК) в мире на основе рассмотренных подходов к определению сущности понятия «ТНК». Охарактеризована потребность в исследовании влияния деятельности ТНК на развитие национальной экономической системы. Обоснованы положительные и отрицательные

факторы функционирования ТНК в Украине. Освещены основные подходы к совершенствованию государственного регулирования ТНК.

Ключевые слова: *ТНК, транснационализация, глобализация, мировая экономика, национальная экономика.*